

Proefkonijnen

Op 1 mei stuurde de staatssecretaris van OCW het Berenschotrapport 'De kracht van het herontwerp' naar de Tweede Kamer: een onderzoek naar de succesfactoren en risico's van het herontwerp MBO.¹ Eén van de genoemde risicofactoren is dat ettelijke generaties MBO-studenten, als proefkonijnen, gedupeerd worden door kwaliteitsgebreken in de prille experimenten met competentiegericht onderwijs. Wat kan in ethisch opzicht worden gezegd over de verantwoordelijkheden van een onderwijsinstelling jegens proefkonijnen?

Om te beginnen kunnen we te rade gaan bij de *research-ethiek*.² Wanneer een opleiding wordt aangewezen als een proeftuin voor onderwijsinnovatie, dan worden de betrokken studenten (en docenten) daarmee in wezen proefpersonen in een actieonderzoek.

De research-ethiek schrijft dan voor dat de betrokkenen geïnformeerd worden over doel en opzet van het experiment en over de risico's die deelname voor hen met zich mee brengt. Verder moeten ze in de gelegenheid worden gesteld hun medewerking aan het onderzoek te weigeren (*informed consent*). Aspirantstudenten moeten dus gewaarschuwd worden dat ze als proefkonijn in een onderwijsexperiment gebruikt zullen worden en hun moet in overweging worden gegeven een alternatieve opleiding te kiezen als ze de risico's van een status-als-proefkonijn niet aandurven.

Vervolgens dient de studieleiding zich te verplichten om alles in het werk te stellen opdat de proefpersonen *geen schade* ondervinden van hun deelname aan het onderwijsexperiment.

Ten slotte kan als eis worden gesteld dat aan proefpersonen de schade vergoed wordt die hun door deelname aan het onderzoek berokkend wordt.

We hebben het hier over proefkonijnen. Welke eisen zou een ethische commissie verder nog stellen als in een wetenschappelijk experiment gebruik wordt gemaakt van *proefdieren*? De onderzoekers moeten voorkomen dat de hoeveelheid leed die aan proefdieren wordt toegebracht groter is dan absoluut nodig is om de onderzoeksdoelen te realiseren. Dat kan worden bewerkstelligd:

- door optimale voorbereiding van het onderzoek: zodat minder experimenten (iteraties) nodig zijn om de onderzoeksdoelen te bereiken;
- door optimale schaalgrootte: per experiment moeten niet méér proefdieren worden ingezet dan nodig is om tot betrouwbare conclusies te geraken;
- door treatments te kiezen die elk proefdier zo min mogelijk leed (of risico op leed) toebrengen.

Verder zal de ethische commissie vermoedelijk als eis stellen:

- dat de doelen van het onderzoek belangrijk genoeg zijn om het leed dat aan proefdieren wordt toegebracht te rechtvaardigen.

We kunnen ook te rade gaan bij de *bedrijfsethiek*. Het onderwijsbedrijf wil zijn klanten onderwijs- en examendiensten van voldoende kwaliteit bieden. Ze moeten *value for money* krijgen. Maar vooralsnog kan het bedrijf niet garanderen dat de experimentele onderwijs- en examendiensten van voldoende kwaliteit zijn. Allereerst zal het bedrijf tegenover deze klanten open kaart spelen: u krijgt nog maar de bètaversie van ons product.³ Daar mag wel iets tegenover staan.

- De klanten zouden op z'n minst mogen verlangen dat ze een forse reductie op de aankoopprijs krijgen. De leerlingen/studenten zouden mogen verlangen dat zij vrijstelling krijgen van het school- of collegegeld dat ze normaliter verschuldigd zouden zijn voor het genot van de onderwijs- en examendiensten.
- Verder zouden ze extra service mogen verlangen. Ze moeten de garantie krijgen dat de regelingen uit het ontworpen onderwijs- en examensysteem voor hen soepel worden toegepast en dat speciale arrangementen worden geboden als het systeem voor hen overmatige kosten of te lage baten met zich mee blijkt te brengen.
- Eigenlijk mogen de experimentele klanten verlangen dat, zolang het project van productontwikkeling draait, twee systemen van kwaliteitsevaluatie en -beheersing onderhouden worden: in het ene systeem gaat het om de behartiging van de belangen van de *huidige*, experimentele klanten en in het andere om productontwikkeling en -optimalisering ten behoeve van *toekomstige* klantengeneraties.

Wes Holleman
weblog onderwijs 6-5-2007
www.onderwijsethiek.nl

>>> Eindnoten >>>

-
- ¹ <http://www.minocw.nl/documenten/16576a.pdf> (brief d.d. 1-5-2007 BVE/Stelsel/2007/16576.pdf).
- ² W. Holleman (2006). *Onderwijsethiek*. Utrecht: Universiteit Utrecht (IVLOS). Hoofdstuk 1 (§1.3) en hoofdstuk 6 (§6.5). URL: <http://igitur-archive.library.uu.nl/ivlos/2006-1108-200133/Onderwijsethieknov2006.pdf>.
- ³ Op.cit. hoofdstuk 7 (Box 7.0).